



140 let slovenske čebelarke organizacije*

Franc Šivic, francs@silvaapis.si

Drage čebelarke in čebelarji, spoštovani gosti!

V veliko čast mi je, da lahko ob tako visokem jubileju, kot je 140. obletnica rojstva naše čebelarke organizacije, spregovorim nekaj besed o njenem nastanku, njeni rasti skozi desetletja in njeni zdajšnji prepoznavnosti ter ugledu ne samo doma, ampak tudi zunaj meja naše domovine. Hkrati praznujem tudi svojo okroglo obletnico: 55 let je namreč minilo, odkar sem se kot dijak bežigradske gimnazije in čebelar začetnik vpisal v Čebelarstvo društvo Ljubljana Center ter tako postal in vse do zdaj ostal dejaven član Čebelarke zveze Slovenije.



Emil Rothschütz

Pa si najprej oglejmo, v kakšnih razmerah je nastala naša prva stanovska organizacija. Za drugo polovico 19. stoletja je bil značilen velik napredek znanosti in družbenega razvoja, to pa je vplivalo tudi na čebelarstvo. Kar po vrsti so si sledili izumi panja s premičnim

satjem, točila, matične rešetke, satnice in vse te novosti je bilo treba čim prej približati čim širšemu krogu čebelarjev. To pa je bilo mogoče samo prek dobre organizacije ter ob pomoči naprednih, izobraženih in usposobljenih ljudi. Tako je dozorel čas, da po vzoru čebelarških društev, ki so nastajala v drugih avstrijskih deželah, tudi na Kranjskem nastane podobna čebelarška organizacija, ki naj bi izboljšala tedanje stanje in se enakovredno vključila v sodobne tokove na področju čebelarstva. Ideja o tem se je brez dvoma porodila v glavi barona Emila Rothschütza, posestnika iz Podsmreke pri Višnji Gori, takrat enega najbolj razgledanih in vsestransko dejavnih čebelarjev pri nas, z njo pa je navdušil še nekaj svojih somišljenikov, predvsem župnika Jožefa Jeriča iz Dobovca pod Kumom, za njim pa še frančiškanskega patra Salvatorja Pintarja iz Ljubljane. Glede organiziranosti se je Rothschütz zgledoval predvsem pri moravskih čebelarjih in pri nji-

* Slavnostni govor ob praznovanju 140-letnice organiziranega društvenega delovanja čebelarjev na ApiSlovenija 2013, 16. marca 2013 v Celju.

hovem društvu s sedežem v Brnu. Verjetno mu je bilo kot človeku s širokimi obzorji po godu dobro sožitje med češko in nemško govorečimi člani. Tudi idejo o strokovnem glasilu v dveh uradnih deželnih jezikih je pobral tam in jo je želel čim bolj uspešno presaditi na kranjska tla. Tedaj je njegova trgovina s čebelami že lepo cvetela in kaj bi bilo za njen prihodnji razvoj boljšega kot dejavno in močno društvo ter dobro strokovno glasilo v obeh jezikih. Pomagala bi mu utrditi poslovne vezi s kupci po svetu in najti nove, domače čebelarje pa naučiti sodobnega načina gojenja čebel, da bi bila njegova nakupna mreža čim obsežnejša in čim bolj kakovostna.

Maja leta 1873 so prejeli vsi župniki, ki so bili tedaj najbolj izobražen sloj prebivalstva na deželi, in večji, znani čebelarji na Kranjskem, Koroškem, Štajerskem in Primorskem tiskano vabilo, naj se vključijo v novo čebelarško društvo v ustanavljanju. V vabilu je med drugim pisalo, da si bodo člani društva kar najbolj prizadevali za čebelarški napredek, predvsem za uvedbo in razširitev panja s premičnim satjem. Ta napredni način čebelarjenja bo čebelarju omogočil boljši vpogled v snovanje čebelje družine v panju, hkrati pa tudi večji donos medu. Če bodo čebelarji organizirani, bodo močni, kot taki pa si bodo lažje zagotovili denarno podporo vlade, ki rada podpira gospodarska združenja – tudi čebelarška – na Moravskem, Češkem in Tirolskem. Pripravljalni odbor je računal zlasti na duhovnike in učitelje, ki naj bi s svojim zgledom in primerno besedo vplivali na podeželske čebelarje, jih spodbujali k vpisu v društvo ter hkrati tudi pobirali članarino in jo pošiljali na sedež društva.

Pravila društva je potrdila kranjska deželna vlada. V njih je bilo med drugim zapisano, da bo društvo za izobraževanje in obveščanje čebelarjev vsak mesec izdajalo svoje glasilo, prirejalo shode, razstave, organiziralo predavanja, razdeljevalo sodobne panje po znižani ceni, posredovalo pri prodaji in nakupu čebel, medu in voska ter članom posredovalo strokovna navodila. Za enakovredna društvena jezika sta bili določeni slovenščina in nemščina. V obeh jezikih sta izhajali tudi glasili Slovenska čebela in Die Krainer Biene. Ob vpisu v društvo je moral vsak član povedati, katero jezikovno različico glasila želi prejemati. Letna članarina za redne člane je bila 1,50 goldinarja, učitelji v ljudskih šolah in manj premožni kmetje avstrijskih dežel pa so plačevali polovico tega zneska.

Oboji so imeli tudi pravico do nakupa panjev in orodja po polovični ceni.

Pripravljalni odbor je dal natisniti po 1500 izvodov društvenega glasila in pri poštni upravi dosegel znižanje pristojbine za pošiljanje. V njem je bilo med drugim objavljeno tudi vabilo na občni zbor, ki je bil 30. julija 1873 v hotelu Slon v Ljubljani.

Zbor se je začel ob 10. uri, udeležilo pa se ga je veliko število prijateljev čebelarstva. Vse navzoče je najprej v nemščini pozdravil baron Rothschild, nato pa v slovenščini še dr. Razlag. Župnik Jerič je poročal o dotedanjem delu pripravjalnega odbora in med drugim predlagal, da bi kot društveni panj propagirali stari kranjič, vendar opremljen s satniki.

Za društveno geslo so izbrali geslo Kranjske hranilnice: »Delaj, zbiraj, množi«. Župnik Jerič je tudi povedal, da želi društvo intenzivno promovirati čebelarstvo med ljudstvom in tako povečati število naseljenih panjev, saj je Kranjska zelo primerna za čebelarstvo, poleg tega pa je to panoga, ki daje ob najmanjšem delu največ dobička. Vsako drugo kmečko opravilo zahteva več truda in telesnega napora pa tudi več kapitala. Z njim se lahko enakovredno ukvarjata tako kmet kot gospod. Poleg tega je čebelarstvo tudi družbeno koristno, saj čebele oprahujejo raznovrstne rastline, čebelarja samega pa duhovno plemenitijo.

Povedal je še nekaj besed o obdavitvi čebel. Kot je dejal, je cesarica Marija Terezija leta 1775 sprejela zakon, na podlagi katerega so bili za vedno oproščeni vseh davkov tako čebelarstvo kot čebelji pridelki. Ob tem je čebelarje pozval, naj tudi v prihodnje branijo to svojo pravico.

Kot je bilo v navadi ob takšnih priložnostih, se je občni zbor končal s skupnim kosilom.

Ena izmed prednostnih nalog mladega čebelarskega društva je bila skrb za obveščanje in izobraževanje članstva. Poglavito vlogo pri tem sta imeli obe glasili, Slo-



Jožef Jerič

venska čebela in njena nemška različica Die Krainer Biene. Prvo je od sedme številke naprej urejal župnik Jerič, urednik Die Krainer Biene pa je bil vse do njenega prenehanja konec leta 1875 predsednik društva baron Rothschild.

Društvo je veliko svojih moči in predvsem denarja namenilo prodaji panjev s premičnim satjem in čebelarskega orodja po polovični ceni. Pravico do tega popusta so imeli vsi kranjski člani, ne pa tudi tujci. Prav ta akcija je mlado društvo že v nekaj letih finančno tako izčrpala, da je moralo zaradi zniževanja stroškov po dveh letih ustaviti izhajanje nemškega glasila in

povišati članarino. Proti temu je sicer glasoval predsednik društva baron Rothschild, vendar je zmaga la večina. Tedaj je baron napovedal svoj odstop s položaja predsednika društva, svojo napoved pa je uresničil še istega leta. Kljub temu je ostal član društva. Leta 1876 se je dotedanje Kranjsko društvo za umno čebelarstvo preimenovalo v Slovensko društvo za umno čebelarstvo, predsedniške vjete pa je vzel v svoje roke dotedanji podpredsednik Jerič. Ker so društvo zapustili njegovi nemški člani, se je že tako ali tako majhno število članov zmanjšalo na polovico, pa še med temi je bilo veliko takšnih, ki niso plačevali članarine. Razloga za to, da je zunaj društva ostala večina preprostih slovenskih čebelarjev s podeželja, sta bila že tradicionalno nezaupanje in zavračanje gosposke, kadar je ta dajala pobude za kakšne akcije. Društvo je zgolj živetarilo, zato tudi slovensko glasilo ni izhajalo redno, pa še to v manjšem obsegu, dokler ni leta 1882 popolnoma ugasnilo. Istega leta je prenehalo delovati tudi društvo. Vendar čebelarji niso hoteli ostati brez svoje organizacije. Že leto pozneje so se zbrali na Jesenicah ter ustanovili Čebelarsko in sadjarsko društvo za Kranjsko, v okviru tega društva pa so takoj začeli izdajati glasilo Slovenski čebelar in sadjerejec. Toda tudi to društvo ni imelo sreče, saj je sredi leta 1889 prenehalo delovati. Skrb za pospeševanje čebelarstva je tedaj prešla na Kmetijsko družbo v Ljubljani, ki je bila po zaslugi svojega sposobnega ravnatelja Gustava Pirca učinkovitejša od propadlih društev. Ker rek »v tretje gre rado« drži, so se leta 1898 spet zbrali čebelarji ter v pisarni Kmetijske družbe ustanovili Slovensko čebelarsko društvo za Kranjsko, Štajersko, Koroško in Primorsko s sedežem v Ljubljani. Društvo je takoj začelo izdajati svoje glasilo Slovenski čebelar, ki nepretrgano izhaja še dandanes in je ena naših najstarejših strokovnih revij. Tretji poskus organiziranja čebelarjev je bil torej končno uspešen. Naša stanovska organizacija – Čebelarska zveza Slovenije – zdaj uspešno nadaljuje svoje poslanstvo, kakor so si ga zamislili naši davni predhodniki.

V naslednjih stotih letih se je število članstva povečevalo, društvo je krepilo svojo materialno podlago ter uspešno premagovalo večje in manjše krize, ki so se občasno pojavljale. Kmalu po drugi svetovni vojni, v obdobju ustanavljanja kmečkih zadrug po sovjetskem vzoru, se lahko samo odločnemu vodstvu tedanje Zveze čebelarskih društev Slovenije zahvalimo, da ta ni končala v okviru tedanje Zadružne zveze, čeprav je tedaj v celoti izgubila svojo gospodarsko dejavnost, ki je prešla v novo ustanovljeno podjetje Medex.

Največji razcvet naše organizacije pa slovenski čebelarji doživljamo v zadnjem desetletju. Iz tega obdobja naj omenim tri mejnike. Leta 2002 smo na

Brdu pri Lukovici slovesno odprli Čebelarški center Slovenije in tako uresničili sanje številnih generacij naših članov, ki so dolga desetletja darovali denarne prispevke, da bi končno dobili svoj čebelarški dom. Komaj leto dni pozneje smo v okviru svetovnega čebelarškega kongresa Apimondia 2003 v Ljubljani sprejeli več tisoč čebelarjev z vsega sveta. To je bil dogodek, kakršnega do tedaj pri nas še ni bilo. Ko sem se na poznejših kongresih Apimondie na Irskem, v Avstraliji, Franciji in Argentini srečeval in pogovarjal s čebelarji iz različnih delov sveta, ki so bili takrat v Sloveniji, sem slišal same pohvale o organizaciji »našega« kongresa. Predvsem nikakor niso mogli pozabiti, s kakšno toplino so jih v okviru svojih društev sprejeli naši čebelarji na terenu. »Vaš kongres je imel dušo, tega pa na drugih podobnih mednarodnih čebelarških prireditvah ne doživimo,« so mi z navdušenjem govorili in mi govorijo še zdaj, če se ob kakšni priložnosti spet srečamo. Zato ni čudno, da nam je vodstvo Apimondie brez omahovanja prižgalo zeleno luč še za izvedbo mednarodnega simpozija o apiterapiji, ki smo ga pod pokroviteljstvom Svetovne čebelarške zveze znova brezhibno organizirali leta 2010.

Naj se za konec ustavim še ob dogajanjih v minulih petih letih, odkar našo osrednjo organizacijo vodi najmlajši predsednik v njeni zgodovini, g.Boštjan Noč. Čeprav se je morda v začetku zdel tistim, ki ga niso dovolj poznali, neizkušen in premlad za tako odgovoren položaj, je svojim trdim delom, z neustavljivim optimizmom, predvsem pa z novimi pristopi in inovativnimi idejami vnesel v našo čebelarško bratovščino nov zagon. Naj v dokaz povedanega navedem samo nekaj podatkov.

Število članov se je od leta 2008 do zdaj s 6420 povečalo na 7560, torej za več kakor 20 odstotkov. Ker je večina novih članov mlajših, torej čebelarjev začetnikov, se je tudi povprečna starost naših čebelarjev s prvotnih 65 let znižala na precej manj kot 60 let. Zanje smo po skoraj vseh slovenskih regijah pripravili izobraževanja v obliki začetniških tečajev, pozneje pa so se lahko v organizaciji Javne čebelarške svetovalne službe še dodatno usposabljali v okviru svojih društev. Še nikoli doslej čebelarji niso brezplačno dobili v roke toliko gradiv za izobraževanje v obliki knjig, brošur, prospektov in zgoščenk kakor v tem kratkem obdobju.

Še večje kot pri čebelarjih začetnikih je povečanje števila čebelarških krožkov in učencev v njih. Leta 2008 je delovalo 76 krožkov, lani pa 115 oziroma za nekaj več kot 50 odstotkov več. Istega leta je bilo krožkarjev 855, lani pa že 1540 ali 80 odstotkov več. Čebelarški krožki so slovenska posebnost, kakršne drugod ne poznajo in nam jo zato marsikje zavidajo. Osebnostno menim, da čebelarški krožki po šolah niso pomembni samo kot osnova za pomlajevanje naše

organizacije, ampak imajo tudi veliko vzgojno vlogo. Čebela ni samo koristna žival, ker za nas nabira med in z oprashaevanjem cvetnic skrbi za ravnovesje v naravi, ampak je tudi odlična vzgojiteljica. Ko se mlad človek z vsem srcem naveže nanjo, ko začuti, da bi bilo zanj življenje brez čebel pusto, ga ne bodo več zanimale skušnjave tega sveta, ki pogosto vodijo v različne odvisnosti, kot so alkohol, droga in posredno kriminal. Od čebel se bo navzel vseh tistih lastnosti, ki so za človeka najplemenitejše, to je delavnosti, vztrajnosti, potrpežljivosti, skromnosti in ljubezni do svojih bližnjih, do soljudi ter do svoje domovine. Zato je prav, da čebelarškim krožkom in vsemu našemu podmladku nasploh v prihodnje namenimo še več pozornosti in skrbi.

Da smo čebelarji koristen in nepogrešljiv del civilne družbe, se dandanes bolj kot kadar koli doslej zavedajo vsi, od preprostih ljudi do vodstva države, zato smo povsod cenjeni in spoštovani, hkrati pa smo hvaležni zlasti Ministrstvu za kmetijstvo in okolje za moralno in tudi za gmotno podporo, ki nam jo daje. Ta podpora nam v marsičem omogoča, da lahko dobro opravljamo svoje poslanstvo.

Dovolite, da končam s kratko anekdoto. Ljubljanski čebelar Tone Verbič je bil s svojo ravno pristrizno bradico dolga desetletja pred drugo svetovno vojno in po njej ena izmed najopaznejših čebelarških osebnosti in hkrati starosta upravnega odbora Čebelarške zveze Slovenije. Poznali so ga številni ljudje, tudi nečebelarji, še posebej po tem, da je imel nekaj panjev kar na balkonu svojega stanovanja v Filipovem dvorcu nad Tromostovjem v Ljubljani. Takrat je bil sedež naše organizacije na Cankarjevi cesti. Vsak dan je prišel v pisarno Zveze, se pozanimal, kaj je novega, poklepetal z naključnimi obiskovalci, prelistal kakšno čebelarško revijo in se nato zadovoljen spet podal po isti poti domov. Ko je imel že skoraj 90 let, ga noge niso več tako ubogale, kljub temu pa je še vedno vztrajno prihajal, čeprav je proti koncu za pot, dolgo komaj kakih 250



Gustav Pirc

metrov, potreboval debelo uro. Potem pa ga ni bilo več. Tajnik mi je povedal, da je v domu za ostarele in da bi bilo dobro, če bi ga šel obiskat. Res sem šel in ga našel negibnega v postelji. Prvi hip sem mislil, da je že umrl. Ko pa sem ga malo potresel in povedal, kdo sem, je nenadoma oživel, se nekoliko

dvignil, me prijel za roke in dejal: »Joj, vi ste! Hvala Bogu, da ste prišli! Glejte tole vam želim položiti na srce: čuvajte to našo čebelarstvo organizacijo. To-likokrat so jo že napadali, jo hoteli uničiti, jo razpustiti ali kam priključiti, pa nam jo je vedno uspelo ohraniti. Jaz bom kmalu odšel, vi mladi pa ostajate. Obljubite mi in prisežite, da jo boste čuvali.« Ko sem mu slovesno obljubil, kar je želel, se je umiril in z nasmeškom na obrazu pomirjen legel nazaj v posteljo. Verjetno so bile to njegove zadnje besede v življenju, saj je umrl še tisto popoldne.

Morda bi tudi jaz za konec nekoliko povzel besede pokojnega Toneta Verbiča. Čuvajmo našo Čebelarsko zvezo Slovenije, podpirajmo njeno vodstvo, spoštujmo predsednike in druge vodilne ljudi v regijskih zvezah ter še posebej v čebelarskih društvih, ki jih je zdaj kar 210. Pomislimo, koliko teh ljudi se v svojem prostem času nesebično in prostovoljno razdaja, da naša organizacija učinkovito deluje v dobro svojega članstva in posredno v korist vse družbe. Ohranimo jo vsaj takšno, kakor je zdaj, tudi našim naslednikom. Naj medi! ■

IZ ZNANOSTI IN PRAKSE

Možnost zatiranja varoj z omejevanjem zalege*

Miljenko Sabolić

Za vsako bolezen velja, da je izjemno pomembna pravočasna diagnoza. To velja tudi za varozo. V Zvezni republiki Nemčiji je predpisana preiskava zimskega drobirja. Jeseni čebelarji vstavijo v panje različne papirnate vložke iz tapet, nepremočljivega papirja, strešne lepenke in podobno. Te papirje spomladi pred prvim izletom čebel poberejo iz panjev in jih z vsem, kar je na njih, pošljejo v analizo na veterinarske inštitute. Vendar ta metoda ne zadošča. Uvedli so jo že takrat, ko so strokovnjaki še menili, da varoje ne morejo preživeti ostrih srednjeevropskih zim. Žal je bila ta domneva napačna. Varoje so se namreč zelo hitro in zelo dobro prilagodile življenjskemu ritmu naše čebele.

S preučevanjem biologije varoj so ugotovili, da je veliko prikladnejša za pravilno diagnosticiranje varoze preiskava poletnega drobirja. Med sezono je namreč na panjskem dnu veliko različnih odpadkov, kot so odmrle čebele, voščeni pokrovci, cvetni prah in tudi številne varoje. Čebele vse te odpadke redno čistijo iz panja. Če položimo na panjsko dno primeren mrežast vložek, lahko te ostanke prestrežemo in iz števila odpadlih varoj približno izračunamo število varoj v panju.

Ugotovili so, da preživijo in se naprej razmnožujejo samo odrasle in oplojene samičke varoj. Neoplojene in nedorasle varoje poginejo takoj, ko čebela gostiteljica zleze iz celice. Te varoje so svetlo rumene barve, stare varoje pa so temno kostonjeve barve. Iz števila naravno odmrlih starih varoj lahko ocenimo, kolikšno je število varoj v čebelji družini. Strokovnjaki z Univerze v Hohenheimu so izračunali, da moramo število dnevno odpadlih varoj pomnožiti

* Prevod: Borut Preinfalk, dr. vet. med.

s 120 in dobljenemu rezultatu prišteti ali odšteti 300 (povprečna napaka). Npr.: po desetih dneh na panjskem dnu najdemo 350 varoj. To pomeni, da je vsak dan padlo 35 varoj. Če pomnožimo 35 varoj x 10 dni x 120 dobimo število varoj, ki so tisti hip v čebelji družini, torej $35 \times 10 \times 120 = 4200$ varoj. Z upoštevanjem pravila ± 300 je to do 4500 varoj. Če je v tej družini 12.000–15.000 čebel, je njihova napadenost z varojami 20–30-odstotna. Taka družina ima zelo malo možnosti za preživetje in čebelar se bo moral zelo potruditi, da jo bo do jeseni rešil in nato še ustrezno pripravil za prezimovanje. Zgoraj navedeni izračun velja samo med sezono, ob polnem zaleganju matice ter neovirani preskrbi z medom in cvetnim prahom, torej spomladi in poleti.

V tem prispevku bom prikazal še eno možnost zatiranja varoj, ki je v teoriji že dolgo znana, a je v praksi doslej nismo veliko uporabljali. **To je metoda omejevanja zalege.** Že ime samo nam pove, da je osrednji ukrep zmanjševanje površine zalege, s čimer vplivamo na razmnoževanje varoj. Za izvajanje te metode potrebujemo izdelan sat in dve Hanemannovi rešetki, ki ju izrežemo na velikost zunanje mere sata.

Izvedba postopka

1. dan: V tako pripravljen »koš« iz Hanemannove rešetke zapremo prazen sat z matico. Zaradi matične rešetke se matica lahko giblje samo po tem satu in samo tam tudi zalega. Po večini začne zalegati že prvi dan. Tako zaprta ostane sedem dni.

7. dan: Izvlečemo sat (imenujmo ga sat A), ujamemo matico in sat postavimo med preostalo zalego v nadaljnjo nego, med Hanemannove rešetke pa